

РЕЦЕНЗИЯ

върху дисертационен труд за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки
Професионално направление 3.2. Психология

Автор на дисертационния труд: Йовка Стефанова Ванчева

Тема на дисертационния труд: Взаимодействие на ситуационни и личностно-мотивационни фактори на конформно поведение на подрастващите от ГУВ

Член на научното жури: проф. д-р Даниела Христова Тасевска, преподавател в катедра „Психология“, при ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“

Получени материали: дисертационен труд и автореферат.

Дисертационният труд е разработен в катедра „Психология“ към Философски факултет на ЮЗУ „Неофит Рилски“ под научното ръководство на доц. д-р Стоил Мавродиев.

Дисертацията е с теоретико-емпиричен характер и е с обем от 174 стандартни страници компютърно набран текст и е композирана от Увод, четири основни глави с подглави, Заключение, Литература. Добавен е и набор Приложения.

Секторът „Използвана литература“ на дисертационния труд съдържа стабилен теоретичен потенциал, включващ общо 233 специализирани източника, на български, руски и английски език. В основната си част те са пряко свързани с предметната област на дисертацията и илюстрират информираността и компетентността на докторантката по поставения на научно обсъждане проблем. 41 от заглавията са на български, 119 на руски език, 73 на английски език.

1. Актуалност на разработвания в дисертационния труд проблем в научен и научно-приложен аспект.

Представеният за рецензиране дисертационен труд на Йовка Стефанова Ванчева, кандидат за получаване на научната и образователна степен „доктор по...“ Педагогическа и възрастова психология, разкрива изследователски фокус, посветен на реален за психосоциалната действителност през горна училищна или известната още като юношеска възраст проблем.

Юношеската възраст е етап от човешката онтогенеза, който традиционно привлича широк научноизследователски интерес, може би поради необходимостта от по-цялостно изучаване и разбиране на характерния за юношите на всички времена „стремеж към себеутвърждаване“.

Вероятно по същата причина Йовка Ванчева избира да изследва в дисертационната си разработка корелационната зависимост между стремежа за себеутвърждаване в юношеска възраст и конформизма като механизъм за нормативно и информативно социално влияние. Нейната заявка е усложнена поради замисъла ѝ да открие как ситуационните и личностно-мотивационните фактори се съотнасят към конформното поведение в горна училищна възраст.

В своя Увод докторантката достатъчно информативно и цялостно разкрива научният дискурс на разработката като с яснота коментира актуалността на проблема и аргументира съдържателната насоченост. Заявена е амбицията да се проучат и анализират проблемите, свързани с подражанието и социалното одобрение като обект на социалното научаване, от една страна и ориентацията на юношата към по-ясно самоопределение, тъждество на автономния Аз. Обусловена е значимостта на изследването, чрез намерението за анализ и обобщение на емпирични данни и открояването на съществуващи тенденции, изводи и препоръки за практиката, с оглед на поставения на разискване теоретико-емпиричния дискурс.

2. Степен на познаване на състоянието на проблема и творческа интерпретация научните концепции по него.

Теоретичната концептуализация на темата е изработена в Първа (с.5-58) и Втора основни глави на научния труд (с.59-80).

Представеното на около 80 страници теоретично изложение ангажира със задълбочен обзор на психологични постановки, свързани с ключови за дисертационния труд понятия, а именно: конформизъм, мотивация, нормативно и информационно социално влияние, социалнопсихологическа характеристика на горна училищна възраст, конформно поведение.

Оригинално е представена проблематиката, отнасяща се до дефинирането на конформизма, поради концептуализацията му на две нива:

□ Функционално-личностно – от перспективата на личностната идентичност като психологичен фактор за социална рефлексия на вътре-индивидуалните преживявания;

□ Функционално-обществен – от перспективата на общностната принадлежност или като феномен, опосредяващ междуличностната интеракция.

На тази основа са в теоретичните постановки са аналитично интерпретирани и възможните условия при които се отключва, мотивира, разгръща конформния модел на поведение в етапа на юношеската възраст.

Текстът, представящ феномена „конформизъм“ е обогатен с презентирани на актуални концепции и модели, обозначаващи както теоретичната му родственост с психоаналитичната, бихевиористичната и когнитивната доктрини, в психологическата наука, така и теоретичните ориентации за социално-ролевия модел на поведение и с референтите в социалната комуникация.

Чрез прилагане на историко-логичния метод авторът прави задълбочен преглед на особеностите на интерпретация на феномена „конформизъм“. Положителен момент в този аспект на изложението е

фактът, че всеки от подпараграфите завършва с обобщение, съответстващо на поставените в дисертационния труд идеи за разкриване на терминологични зависимости между разглежданите в първите две основни глави от дисертацията понятия.

В резултат, докторантката аргументирано и прецизно дефинира основните си тези. Те са построени върху разбирането за полисемантичната интерпретация на понятията "конформизъм и мотивация за конформно поведение" на следните равнища:

- ✓ Подчинение на равнище възприятие;
- ✓ Подчинение на равнище оценка;
- ✓ Подчинение на равнище действия.

С подобаващо внимание авторката коментира и феноменологическата теория на конформизма, разработена от Ричард Уилис (1965) като описва както тяхната социална структура, устойчиви и променливи компоненти, така и условията за типологията на социалното поведение в термините на три измерения:

- ✓ Релевантност – нерелевантност;
- ✓ Зависимост – независимост;
- ✓ Конформизъм – антиконформизъм.

Така креативно разгърнат теоретичният анализ в Първа глава и Втора глава е достатъчно информативен, действително привеждащ достъпни аргументи за оценка на двете ключови за разработката понятия (конформизъм и мотивация за конформно поведение в горна училищна възраст) и представлява логически мотив за извеждане на дизайна на емпиричното психологическо изследване.

3. Съответствие на избраната методика на изследване с поставената цел и задачи на дисертационния труд и посочените автори приноси.

В Трета глава (с.80-107), докторантката преминава към създаване на концептуалния модел на своето емпирично изследване. В научен порядък са разработени неговите структурни компоненти.

В съответствие с дискурса на разработения теоретичен модел на изследваното явление са аргументирани формулировките на целта, предмета и хипотезите на изследването.

Релевантно на целта са дефинирани задачите на изследователската програма. В резултат са очертани и конкретни нейни параметри, фокусирани върху „интерпретацията, анализът и дискусиата по получените резултати.

Ясно дефинирани са емпиричните рамки на обекта, като броя на респондентите съответства на изискването за представителност на извадката, при изследване от подобен научен ранг.

Йовка Ванчева умело разкрива своята компетентност при представянето на методиката, организацията и етапите на провеждане на емпиричната процедура.

Въз основа на конкретно очертаните изследователски цел и задачи адекватно е предложен и методическия инструментариум на изследването. Използвани са:

1. Модификация на оригинална експериментална методика на Р. Кратчфилд.
2. Тест- въпросник за измерване на мотивацията за афилиация (ТМА) на А. Мерабиан, модифициран от М. Ш. Магомед-Еминов.
3. Тест- въпросник на (МУН) на А. А. Реан за определяне на мотивите за успех и неуспех.
4. Модифициран въпросник на Р. Шварцер, М. Ерусалем и В. Ромек за измерване на самоефективността.
5. Списък на личностните предпочитания на Е. Едуардс за изследване на мотива за независимост.
6. Модифицирана методика за оценка на привлекателността и референтността на Е. В. Щедрина.
7. Въпросник за постекспериментално интервю.

Така избраните в конкретната методика инструменти са релевантни на целите и задачите на дисертационната разработка.

Методическият инструментариум е описан в детайли и логическа последователност.

В съответствие с научните правила са описани и методите за статистическа обработка на данните, което гарантира и достоверността на анализа на получените резултати. За статистическата обработка на данните е приложен програмният продукт SPSS и статистически методи за корелационен, регресионен и дисперсионен анализ.

В Четвърта глава е представен сериозен статистически анализ на данните от изследваните групи.

Ходът на анализа, условно разделен на количествен и качествен е в съответствие с теоретичния модел на изследването.

Въз основа на избраните критерии за оценка на получените резултати по изследваните величини Йовка Ванчева добре представя динамиката на визираните индикатори, като подходящо ги онагледява таблично и графично.

В интерпретативен план предложеният в Четвърта глава психологически анализ очертава прогностичната сила на отделни индивидуални и социални особености, а честота на нормативно влияние, мотивация за афилиация, мотивация за независимост, значимост на групата, морален избор, които разкриват очертаните в хипотезите на емпиричното изследване зависимости между „явлението-фактор“ и „явлението-резултат“.

Именно на тази база докторантката Ванчева, обстойно коментира идентифицираните модели на конформно поведение, от гледна точка на неакцентирано нормативно влияние и акцентирано нормативно влияние и обосновава съответни тенденции на проявлението им. Разпознати са и зависимости на конформен избор спрямо факторът ниска самоефективност като са изведени обобщения, че съществува корелационна зависимост между величината на устойчивостта на конформизма и на значимостта на когнитивното задание, в процеса на информационно влияние.

4. Научно-приложни приноси на дисертационния труд.

След запознаване с теоретичния и емпиричен анализ в дисертационния труд на Йовка Ванчева считам, че в него са постигнати следните по-важни приноси, които категоризирам като научно-приложни:

- Извършен е коректен психологически анализ на конформизма като психосоциален феномен опосредстващ изработването на позиция при недостиг на информация, при натискът на другите и при социално сравнение;

- Документирана е възрастовата динамика и социалната етиология на възникване на конформното поведение в юношеска възраст, като са отдиференцирани външни ситуативни фактори и вътрешни личностно-мотивационни подбуди;

- Изградена е подходяща методика и са получени надеждни данни за диагностициране на взаимовръзката между ситуационни и личностно-мотивационни фактори на конформното поведение при подрастващите от горна училищна възраст;

- Научно-аргументираните и доказани в дисертационния труд хипотези отговарят на изискването за приложимост на психолого-теоретичните изследвания. В конкретно-практически план това определя и реалния принос на създадения емпиричен модел на изследване;

- В заключението на дисертационния труд логично и структурно целесъобразно се обобщават резултатите от проведеното теоретико-емпирично изследване, което потвърждава психосоциалната значимост на научната разработка.

5. Мнения, препоръки и бележки.

Предвид изискването за съдържателен баланс между основните глави на изложението при научни разработки от теоретико-емпиричен характер, то с основание отбелязвам, че в структурно, езиково и техническо отношение Трета и Четвърта глави успешно представят

технологията и анализът на резултатите от проведеното емпирично изследване, а формулираните Изводи са адекватни обобщения, както на психометрично получените резултати, така и на задълбочено презентираният концептуален модел в Първата и Втората теоретични глави.

Предвид изведената практическа значимост на проведеното изследване (с.174), относно обяснението на мотивационния модел на конформното поведение, то коя е според Вас подходящата възраст за тренингови занятия за развиване на способности и умения за адекватен отговор на социално влияние?

Заключение:

В резултат от прочита на дисертационния труд „Взаимодействие на ситуационни и личностно-мотивационни фактори на конформно поведение на подрастващите от ГУВ“ и въз основа на изведените в настоящата рецензия констатации относно научно-приложните приноси и демонстрираните задълбочени познания в изследваната психологическа област, то давам с убеденост своята положителна оценка и предлагам на докторантката Йовка Ванчева да бъде присъдена научната и образователна степен „доктор“.

30.06.2015 г.

гр. В. Търново

Член на жури:

/проф. д-р Даниела Тасевска/